

परिच्छेद	अनुक्रमणिका	पृष्ठ
उपोद्घात		xi
कार्यकारी सारांश		xiii
प्रकरण 1: राज्याच्या वित्ताचा आढावा		
1.1	राज्याची रूपरेखा	1
	1.1.1 स्थूल राज्य उत्पन्न	1
	1.1.2 चालू किंमतीवर स्थूल राज्य उत्पन्नामध्ये क्षेत्रीय वृद्धी	2
1.2	राज्य वित्त लेखापरीक्षा अहवालाचा आधार आणि दृष्टिकोण	3
1.3	अहवाल संरचना	4
1.4	राज्य शासन लेखा ढाचा आणि अर्थसंकल्पीय प्रक्रियेचा आढावा	4
	1.4.1 वित्ताचे दृष्टचित्र	8
	1.4.2 शासकीय मालमत्ता आणि दायित्वाचे रेखाचित्र	9
1.5	राजकोषीय शिल्लक: तूट आणि एकूण ऋण लक्ष्यांची उपलब्धी	10
	1.5.1 राजकोषीय जबाबदारी आणि अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियमावली मध्ये प्रक्षेपित राजकोषीय मापदंडांची चालू वर्षातील प्रत्यक्षाशी तुलना	11
	1.5.2 तूट/आधिक्य यांतील कल	12
1.6	लेखापरीक्षणाद्वारे तपासणीनंतर उणीवा	15
प्रकरण II: राज्याचे वित्त		
2.1	वर्ष 2020-21 च्या तुलनेत वर्ष 2021-22 दरम्यान महत्वाच्या राजकोषीय आकडेवारीतील एकूणांत प्रमुख बदल	17
2.2	निधीचे स्रोत आणि उपयोगिता	19
2.3	राज्याचे स्रोत	20
	2.3.1 राज्याची जमा	21
	2.3.2 राज्याची महसुली जमा	21
	2.3.2.1 महसुली जमांचा कल आणि वाढ	22
	2.3.2.2 राज्याची स्वतःची साधनसंपत्ती	24
	2.3.2.3 करेतर महसूल	28
	2.3.2.4 केंद्रीय हस्तांतरणे	30
	2.3.3 भांडवली जमा	35
	2.3.4 साधनसंपत्तीला चालना देण्याची राज्याची कार्यक्षमता	35
2.4	संसाधनाचा वापर	36
	2.4.1 खर्चाची वृद्धी आणि रचना	36
	2.4.2 महसुली खर्च	39

परिच्छेद	अनुक्रमणिका	पृष्ठ
2.4.2.1	महसुली खर्चातील प्रमुख बदल	40
2.4.2.2	वचनबद्ध खर्च	41
2.4.2.3	राष्ट्रीय निवृत्ती वेतन योजनेमधील अस्पष्ट दायित्व	43
2.4.2.4	सबसिडी	44
2.4.2.5	राज्य शासनाद्वारे स्थानिक संस्था आणि इतर संस्थांना आर्थिक सहाय्य	45
2.4.3	भांडवली खर्च	46
2.4.3.1	भांडवली खर्चातील प्रमुख बदल	46
2.4.3.2	भांडवली खर्चाची गुणवत्ता	47
2.4.4	खर्चाचा प्राधान्यक्रम	49
2.4.4.1	उद्देश्य शीर्ष-निहाय खर्च	50
2.5	लोक लेखे	51
2.5.1	निव्वळ लोक लेखे शिल्लक	51
2.5.2	राखीव निधी	52
2.5.2.1	संचित कर्ज निवारण निधी	52
2.5.2.2	राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी	52
2.5.2.3	हमी विमोचन निधी	54
2.5.2.4	राज्य पर्यायी वनीकरण निधी	55
2.5.2.5	इमारत आणि इतर बांधकाम कामगार कल्याण उपकर	56
2.5.2.6	केंद्रीय रस्ते निधीशी संबंधित व्यवहाराचा लेखाजोखा	56
2.6	ऋण व्यवस्थापन	57
2.6.1	ऋणाची रूपरेषा - घटक	58
2.6.2	ऋणाची रूपरेषा: परिपक्वता आणि परतफेड	63
2.7	ऋण स्थिरता विश्लेषण	65
2.7.1	ऋण म्हणून घेतलेल्या निधीचा उपयोग	68
2.7.2	हमीची स्थिती - आकस्मिक उत्तरदायित्व	69
2.7.3	रोख शिल्लक व्यवस्थापन	71
2.8	निष्कर्ष	73
2.9	शिफारशी	74
प्रकरण III: अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन		
3.1	अर्थसंकल्प प्रक्रिया	75
3.1.1	आर्थिक वर्षादरम्यान एकूण तरतूद, प्रत्यक्ष संवितरण आणि बचतीचा सारांश	76
3.1.2	भारित आणि दत्तमत संवितरण	77
3.2	विनियोजन लेखे	77

परिच्छेद	अनुक्रमणिका	पृष्ठ
3.3	अर्थसंकल्पीय आणि लेखा प्रक्रियेच्या अखंडतेवर टिप्पण्या	78
	3.3.1 अनावश्यक किंवा अधिकचे पूरक अनुदान	78
	3.3.2 आकस्मिकता निधी मधून अग्रिम	79
	3.3.3 अत्याधिक अथवा अनावश्यक पुनर्विनियोजन	80
	3.3.4 अखर्चित रक्कम आणि प्रत्यार्पित विनियोजन आणि/अथवा मोठ्या प्रमाणात बचत/प्रत्यार्पण	80
	3.3.4.1 सतत बचत	81
	3.3.4.2 "निरंक" खर्चासह अनुदान	82
	3.3.5 जास्तीचा खर्च आणि त्याचे नियमितीकरण	82
	3.3.5.1 2021-22 वर्षाशी संबंधित जास्तीचा खर्च	82
	3.3.5.2 विगत आर्थिक वर्षातील जास्तीच्या खर्चाचे नियमितीकरण	83
	3.3.6 भांडवली मालमत्तेच्या निर्मितीसाठी सहाय्यता अनुदान	84
3.4	अर्थसंकल्पीय आणि लेखा प्रक्रियेच्या पारदर्शकतेवर टिप्पणी	84
	3.4.1 एकमुश्त अर्थसंकल्पातील तरतूदी	84
3.5	अर्थसंकल्पीय आणि लेखा प्रक्रियेच्या परिणामकारकतेवर टिप्पण्या	85
	3.5.1 अर्थसंकल्प व प्रक्षेपण अपेक्षा आणि प्रत्यक्षातील दरी	85
	3.5.2 अर्थसंकल्पीय ओघ आणि अनुदानाचे पुनरावलोकन	86
	3.5.2.1 खर्चाचा ओघ	86
	3.5.3 निवडक अनुदानाचे पुनर्विलोकन	88
	3.5.3.1 अर्थसंकल्प आणि खर्च	89
	3.5.3.2 उपशीर्षातर्गत भरीव बचत	90
	3.5.3.3 संपूर्ण तरतूदीचे प्रत्यार्पण	91
3.6	निष्कर्ष	92
3.7	शिफारशी	93
प्रकरण IV: लेखे आणि वित्तीय अहवाल सादरीकरण पद्धतीचा दर्जा		
4.1	राज्याचा संचित निधी किंवा लोक लेख्यांबाहेरचा निधी	95
	4.1.1 महाराष्ट्र निवारा निधी	95
4.2	व्याजासंबंधी जबाबदारी न निभावण्याबद्दल	96
4.3	राज्य कार्यान्वयीन अभिकरणाला थेट निधी हस्तांतरित	97
4.4	Single Nodal Agency (SNA) आणि Single Nodal Account	99
4.5	उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर करण्यात विलंब	100
	4.5.1 अनुदानित संस्थेचे "इतर" म्हणून नोंद घेणे	102
4.6	संक्षिप्त आकस्मिक देयक	103
4.7	व्यक्तिगत ठेवी लेखे	106

परिच्छेद	अनुक्रमणिका	पृष्ठ
4.7.1	अप्रवर्ती व्यक्तिगत ठेवी लेखे	107
4.8	गौण शीर्ष 800 चा अव्यवहार्य उपयोग	107
4.9	मुख्य निलंबन आणि ऋण ठेव प्रेषण शीर्षातर्गत प्रलंबित शिल्लक	110
4.9.1	ऋण ठेव प्रेषण शीर्षातर्गत प्रतिकूल शिल्लक	112
4.10	विभागीय आकड्यांचा ताळमेळ न करण्याबाबत	112
4.11	रोख शिलकींचे समायोजन	113
4.12	लेखा मानकांनुसार अनुपालन	114
4.13	स्वायत्त संस्थेचे लेखे/स्वतंत्र लेखा परीक्षण प्रतिवेदनाचे सादरीकरण	115
4.14	विभागीय वाणिज्यिक उपक्रम/महामंडळे/कंपन्या	117
4.15	संस्था आणि प्राधिकरणाला देण्यात आलेल्या अनुदानाचे/कर्जाचे तपशील सादर न करणे	117
4.16	लेख्यांची कालबद्धता आणि गुणवत्ता	118
4.17	गैरव्यवहार तोटा, चोरी इत्यादि	118
4.18	राज्य वित्त लेखापरीक्षा अहवालावरील कारवाईचा पाठपुरावा	119
4.19	निष्कर्ष	119
4.20	शिफारशी	120
प्रकरण V: राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची वित्तीय कामगिरी		
5.1	प्रस्तावना	121
5.1.1	आदेश	122
5.2	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या आणि लेख्यांची स्थिती	122
5.2.1	अकार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांचा तपशील	124
5.2.2	सार्वजनिक उपक्रमांच्या वित्तीय कामगिरीचा सारांश	124
5.3	राज्याच्या अर्थव्यवस्थेत सार्वजनिक उपक्रमांचे योगदान	125
5.4	शासकीय कंपन्या व वैधानिक महामंडळांमध्ये गुंतवणूक आणि अर्थसंकल्पीय आधार	126
5.4.1	सार्वजनिक उपक्रमांना अर्थसंकल्पीय आधार	128
5.4.2	सार्वजनिक उपक्रमांची पुनर्रचना, निर्गुंतवणूक आणि खाजगीकरण	130
5.4.3	राज्य उपक्रमांना दिलेल्या थकित कर्जाचे विश्लेषण	130
5.4.3.1	31 मार्च 2022 रोजी थकित दीर्घ मुदत कर्जे	130
5.4.3.2	कर्ज दायित्व पूर्ण करण्यासाठी मालमत्तेची पर्याप्तता	131
5.4.3.3	व्याज व्याप्ती	132
5.5	सार्वजनिक उपक्रमांकडून परतावा	132

परिच्छेद	अनुक्रमणिका	पृष्ठ
5.5.1	सार्वजनिक उपक्रमांनी कमावलेला नफा	132
5.5.2	सार्वजनिक उपक्रमांना झालेला तोटा	133
5.5.3	सार्वजनिक उपक्रमांच्या निव्वळ संपत्तीचे अपक्षरण	134
5.5.4	सार्वजनिक उपक्रमांद्वारे देय लाभांश	135
5.5.5	नियोजित भांडवलावर परतावा	136
5.5.6	सार्वजनिक उपक्रमांच्या इक्विटीवरील परतावा	137
5.5.7	गुंतवणुकीवरील वास्तविक परतावा दर	138
5.6	नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षकांची देखरेखीची भूमिका	140
5.6.1	नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षकांद्वारे राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या वैधानिक लेखापरीक्षकांची नियुक्ती	140
5.6.2	सार्वजनिक उपक्रमांद्वारे लेखे सादर करणे	141
5.6.2.1	वेळेत सादर करण्याची गरज	141
5.6.2.2	सार्वजनिक उपक्रमांद्वारे लेखे तयार करण्याची मुदत	141
5.6.3	नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षकांचे निरीक्षण - वार्षिक लेख्यांचे लेखापरीक्षण आणि पूरक लेखापरीक्षण	143
5.6.3.1	वित्तीय अहवाला ची चौकट	143
5.6.3.2	वैधानिक लेखापरीक्षकांद्वारे शासकीय कंपन्यांच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण	143
5.6.3.3	शासकीय कंपन्यांच्या वार्षिक लेख्यांचे पूरक लेखापरीक्षण	143
5.7	नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षकांच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षा परिणाम	144
5.7.1	कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 143 अंतर्गत शासकीय कंपन्यांच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण	144
5.7.1.1	वित्तीय विवरणांमध्ये सुधारणा	144
5.7.1.2	राज्य सार्वजनिक उपक्रमां वरील वैधानिक लेखापरीक्षकांच्या अहवालांना पूरक म्हणून जारी केलेल्या नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांच्या महत्वपूर्ण टिप्पण्या	144
5.7.1.3	व्यवस्थापन पत्रे	149
5.8	निष्कर्ष	150
5.9	शिफारशी	151

	परिशिष्टे	संदर्भित परिच्छेद	पृष्ठ
1.1	महाराष्ट्राची सामान्य आकडेवारी	1.1	153
2.1	राज्य शासनाच्या वित्ताची समयमालिका-निहाय माहिती	2.1	154
2.2	राज्याचे राजकोषीय प्राधान्य	2.3.2.2	159
3.1	अर्थसंकल्पाशी संबंधित महत्वाच्या संज्ञांची शब्दावली	3.1	160
3.2	2021-22 दरम्यान अतिरिक्त पूरक तरतुदींसह (₹ 10 कोटी आणि अधिक) बंद झालेले अनुदान/विनियोजन	3.3.1	162
3.3	2021-22 दरम्यान निधीचे अनावश्यक पुनर्विनियोजन	3.3.3	164
3.4	प्रत्येकी ₹ 10 कोटीपेक्षा जास्त आणि एकूण तरतुदीपेक्षा 20 टक्क्यांपेक्षा जास्त बचत दर्शविणाऱ्या अनुदान/विनियोजन	3.3.4	165
3.5	वर्ष 2021-22 दरम्यान ₹ 100 कोटीपेक्षा अधिक बचत असलेले अनुदान/विनियोजन	3.3.4	168
3.6	2017-18 ते 2021-22 दरम्यान सातत्याने ₹ 100 कोटीपेक्षा अधिक बचत दर्शविणाऱ्या अनुदान	3.3.4.1	171
3.7	अनियमित राहिलेला जास्तीचा खर्च	3.3.5.2	173
3.8	वर्ष 2021-22 च्या शेवटच्या तिमाही आणि महिन्या दरम्यान खर्चाची घाई	3.5.2.1	175
4.1	प्रलंबित उपयोगिता प्रमाणपत्रांची विभाग निहाय विभागणी	4.4	177
4.2	2021-22 पर्यंत प्रलंबित तपशीलवार आकस्मिक देयकांचा तपशील	4.5	178
4.3	स्वायत्त संस्थांकडून लेखे/लेखापरीक्षा अहवाल प्रस्तुतीकरणात विलंब	4.12	179
4.4	लेखे अंतिम होण्याची स्थिती आणि विभागाद्वारे व्यवस्थापित व्यावसायिक आणि अर्ध व्यावसायिक उपक्रमांमध्ये शासकीय गुंतवणुकीची स्थिती	4.13	182
4.5	अफरातफर, गैरवापर इत्यादि प्रकरणांचे विभाग-निहाय/काल-निहाय विभाजन	4.16	184
4.6	शासकीय सामुग्रीची चोरी, अफरातफर/नुकसानीमुळे विभाग निहाय/श्रेणीनिहाय शासनाला झालेल्या नुकसानीचा तपशील	4.16	185
5.1	सीएजीच्या लेखापरीक्षा अधिकार क्षेत्रांतर्गत येणाऱ्या महाराष्ट्राच्या सार्वजनिक उपक्रमांची (पीएसयू) यादी आणि 30 सप्टेंबर 2022 रोजी त्यांच्या वार्षिक लेख्यांची स्थिती दर्शविणारे विवरण	5.1	186
5.2	30 सप्टेंबर 2022 च्या अद्यतन अंतिम लेख्यांनुसार सार्वजनिक उपक्रमांची संक्षिप्त वित्तीय स्थिती आणि कार्य परिणाम	5.2.2	192

	परिशिष्टे	संदर्भित परिच्छेद	पृष्ठ
5.3	31 मार्च 2022 रोजी व्याज व्याप्ती गुणोत्तर (ICR) \geq 1 आणि ICR<1 असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची यादी दर्शविणारे विवरण	5.4.3.3	206
5.4	31 मार्च 2022 रोजी ऋणात्मक निव्वळ संपत्ती असणाऱ्या सार्वजनिक उपक्रमांची यादी दर्शविणारे विवरण	5.5.3	209
5.5	2019-20 ते 2021-22 या वर्षात लाभान्श घोषित केला गेला अशा सार्वजनिक उपक्रमांची यादी दर्शविणारे विवरण	5.5.4	210
5.6	30 सप्टेंबर 2022 रोजी समाप्त होणाऱ्या तीन वर्षांचा राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचा भांडवली गुंतवणुकीवरील परताव्याचा तपशील	5.5.6	211
5.7	30 सप्टेंबर 2022 रोजी समाप्त होणाऱ्या तीन वर्षात राज्य शासनाची थेट इक्विटी गुंतवणूक असलेल्या शासकीय कंपन्या आणि वैधानिक महामंडळे यांच्याकडून इक्विटी वरील परतावा दर्शविणारे विवरण		222
5.8	2000-01 ते 2021-22 या कालावधीत राज्य शासनाद्वारे ओतलेल्या गुंतवणुकीच्या तुलनेत गुंतवणुकीच्या वर्तमान किमतीचा वर्ष-निहाय तपशील दर्शविणारे विवरण		226
5.9	सार्वजनिक उपक्रमे ज्यांना व्यवस्थापन पत्रे जारी केली गेली त्यांची यादी दर्शविणारे विवरण		228